שיעור טז: עדים החתומים על השטר וכו'

דף ג ע"א

תוכן:

א. השאלות בפשט הסוגיה

ב. דברי ר"ל במקורם

ג. הבנת דברי ר"ל - שיטת הש"ך

ד. הבנת דברי ר"ל - שיטת ה'קצות'

ה. היחס בין האומדנא של לא חציף לזיופי להלכה של 'נחקרה'

ו. שאלת הריטב"א ותירוצו

מקורות לשיעור:

הסוגיה בדף ג ע"א מ"ולרבא דאמר" עד "לאורועי נפשיה"

כתובות דף כח ע"א - המשנה ונימוק הבאת הדינים בגמרא

הריטב"א בדף ג ע"א ד"ה "בדין הוא"

הפנ"י לדף ג ע"א ד"ה "גמרא בדין הוא"

ה'ברכת-שמואל' לגיטין בסימן ט פיסקה ראשונה

הש"ך לחו"מ סימן מו ס"ק י

ה'קצות' שם בס"ק ה וס"ק יח

תוספות ד"ה "עד אחד" בדף ב ע"ב

א. השאלות בפשט הסוגיה

1. הגמרא שואלת על טעם רבא: "ליבעי תרי מידי דהוה אקיום שטרות דעלמא" - יש לעיין בפשר שוני השאלה מהשאלה לעיל על רבה, בעוד שלעיל, לדרכו של רבה, שאלה הגמרא: "ליבעי תרי, מידי דהוי **אשאר עדויות**", כאן על רבא הגמרא שואלת: "ליבעי תרי מידי דהוי **אקיום שטרות** דעלמא", מדוע לא הקשתה הגמרא כלעיל "מידי דהוי אשאר עדויות"?

2. והנה היה נראה לומר בתירוץ השאלה הנ"ל, שמדויק בגמרא שיודעת היא שעדות זו של קיום שטרות הרי זו עדות עם הלכות אחרות, ואין עדות קיום נכללת ב"שאר עדויות", כמו שרואים למשל במשנה בכתובות בסוף פרק שני שישנם קולות בעדות של קיום שאין בשאר עדויות, וממילא הייתה הו"א לגמרא שלעדות קיום שהיא, כאמור, קלה משאר עדויות לא נצריך שני עדים, לכן מדגישה הגמרא 'מידי דהוי אקיום שטרות' שאף עדות קיום שטרות מצריכה שני עדים.

אלא שיל"ע, שאם באמת הגמרא כבר בשאלתה יודעת שיש הבדל בין עדות קיום לשאר עדויות ולכן שאלה כנ"ל, הרי שע"כ כבר ידעה בשלב השאלה שקיום הינו רק צורך מדרבנן, שהרי זה הטעם שבגללו אנו מקילים בעדות קיום שטרות על פני שאר עדויות, כמו שמבואר בגמרא שם בכתובות, וא"כ מדוע הגמרא בתירוצה מביאה את ר"ל שאומר שאין צורך בקיום מה"ת, הרי את זה כבר ידעה הגמרא בשאלתה כפי שמדויק?

3. אם בכל זאת מצאה הגמרא צורך להביא את ר"ל כדי להוכיח שקיום שטרות מדרבנן, הרי שהייתה יכולה להביא את המשנה שם בכתובות שאומרת שהלכות עדות קיום קלות יותר, ולמה הוצרכה להביא דווקא את דברי ר"ל?

4. והנה אם נאמר שדברי ר"ל הינם **הטעם** לכך שדיני עדות קיום קלים יותר משאר עדויות, הרי שאז ניתן לומר שזו הסיבה שבחרה הגמרא להביא דווקא אותם ולא את המשנה בכתובות, דאף שברור לה שקיום שטרות מדרבנן כפי שעולה מהמשנה בכתובות דף כח אולם לא מבואר שם הטעם וכאן הביאה הגמרא את הטעם לכך, אלא שיש לעיין

מה הנפק"מ ומה תוספת יש בידיעת הטעם כך שהיה התרצן צריך לאמרו, ובכלל יל"ע האם דברי ר"ל הם **טעם** לכך שקיום שטרות רק מדרבנן או **ראיה** לכך?

5. הגמרא מתרצת: ע"א נאמן באיסורים. יל"ע מהי תשובת הגמרא, הרי השאלה הייתה שנצריך שניים בגלל **שקיום שטרות** מצריך שניים ומה יעזור שע"א שלא בא לקיים שטר אלא להעיד על איסורים, נאמן, לנידון שלנו שהעד בא לקיים שטר ועצם קיום שטרות מצריך שניים?

6. הגמרא מביאה את ר"ל שאמר "עדים החתומים על השטר נעשו כמי שנחקרה עדותן בבי"ד" כמקור לכך שלא ניתן לטעון על שטר שהוא מזויף, והנה הריטב"א מביא מהירושלמי שר"ל אמר את דינו לעניין דין 'כיון שהגיד שוב אינו חוזר ומגיד', וכך מוכח גם בסוגיה בכתובות דף יח ע"ב, ויל"ע איך דברי ר"ל שייכים לסוגייתנו שעניינה שא"א לטעון על שטר שהוא מזויף? הרי סוגייתנו חידשה על בסיס דברי ר"ל שלא מועיל ערעור של זיוף על שטר, ואילו ר"ל לא עסק כלל בשאלה האם יש לחשוש שהשטר מזויף כאשר יש עליו ערעור, וכה"ק הפנ"י כאן.

ועיין בריטב"א שהקשה: "ואי קשיא מאי ראיה מייתי מההיא דר"ל דכי אמר ר"ל עדים החתומים על השטר נעשה כמי שנחקרה וכו' היינו לענין שאינן יכולין לומר שוב מבודין אנו, ובשטר מקויים, אבל שטר שאינו מקויים דאיכא לספוקי דשמא לא חתמוהו עדים מעולם אלא מזוייף הוא, בהא מנא לן?" והנה ה'ברכת-שמואל' בסימן ט כתב: "והקשה הריטב"א בסוגיין דמהיכן מוכח זה ממימרא דר"ל דמדאורייתא אין צריך קיום, דר"ל לא אמר רק לענין שאין יכולין לומר מבודין היינו אבל אם אומרים מזוייף הוא מנלן דלא מהימנא", הבין הברכ"ש ששאלת הפנ"י הנ"ל היא שאלת הריטב"א, אולם עיין לקמן שלכאורה בריטב"א נראה ששאל שאלה אחרת.

7. רש"י כאן בד"ה "נעשה כמי שנחקרה" פירש: "דלא חציף איניש לזיופי" ויש להבין מדוע רש"י כותב סברא של אומדנא, כאשר ר"ל אומר הלכה בהלכות שטר.

לאחר העלאת הקשיים בסוגיה ניגש להתבונן בדברים מיסודם.

ב. דברי ר"ל במקורם

דין ר"ל

הריטב"א מביא מהירושלמי שר"ל אמר את דבריו "עדים החתומים על השטר נעשו כמי שנחקרה עדותן" לעניין דין "כיון שהגיד שוב אינו חוזר ומגיד" וכך מוכח גם בסוגיה בכתובות. היינו: לפני שהעדות נחקרה בבי"ד העדים יכולים לחזור מעדותם אולם לאחר שנחקרה, הדין הוא "כיוון שהגיד שוב אינו חוזר ומגיד". והנה, לגבי עדות בע"פ ברור הדבר מתי העדים סיימו את עדותם, כך שמאותו הרגע אינם יכולים לחזור בהם, אולם השאלה היא כיצד להתבונן על עדות שבשטר, מתי נחשב שהסתיימה הגדתה של עדות זו, כך שמאותו הרגע לא ניתן יהיה לחזור ולהגיד?

לכאורה מסתיימת הגדת העדות רק בשעה שהשטר יגיע לפני בי"ד והוא יחקור אותה, בדיוק כמו שעדות בע"פ מסתיימת רק לאחר שנאמרת בפני בי"ד ובי"ד חוקר את העדים ומחליט לקבל את עדותם, אולם ר"ל מחדש שלא כך, אלא שעדים החתומים על השטר נחקרה עדותם **משעת חתימתם**.

מה המקור של ר"ל?

ר"ל למד שזאת עניינה של גזה"כ דשטרות, שהעדות נחשבת חקורה בשעת החתימה ונחשבת שכבר התקבלה בבי"ד. היכן זה כתוב?

ר"ל למד זאת מסברא, שהרי אם נאמר שהגדת העדים איננה נגמרת עד שעה שיבואו לבי"ד, נמצא שעדותם לא תוכל לשמש כעדות לשטר ולעשותו לשטר, שהרי הוא נייר עם עדות לא גמורה ושטר זוקק עדות כדי 'לאשווי שטרא' ומתוך שהתורה מחשיבה שטר לשטר עוד קודם שמגיע לבי"ד, שהרי השטר פועל קניינים ופועל גירושין עוד קודם שמגיע לבי"ד, ע"כ התורה מחשיבה את העדות שבו לעדות שנתקבלה ונגמרה כבר בשעת החתימה.

אלו דברי ר"ל בהקשר שבו נאמרו.

ג. הבנת דברי ר"ל - שיטת הש"ך

חידוש הש"ך בשטר בכת"י

הש"ך לחו"מ סימן מו חידש הלכה בדין קיום. בע"ב נלמד בע"ה את עניינו של שטר בכת"י, שטר בד"כ נעשה ע"י חתימות עדים אולם כאשר הלווה כותב בכת"י (ולתוספות בע"ב די שחתם) הרי זה ג"כ נעשה לשטר, ועיין לקמן בשיעור כב שנדון בהרחבה בטעמי הראשונים לכך, ומחדש הש"ך ששטר בכת"י צריך קיום מה"ת וכל עוד לא קוים אנו חוששים שהוא מזויף.

האם יש נפק"מ אם צריך קיום מה"ת או מדרבנן לגבי צורת הקיום?

הש"ך מביא את דעת רב שרירא גאון שהביא הטור בסימן סט שצורת קיום של דימוי חתימות מועילה רק לקיום מדרבנן, וא"כ לפי חידושו, לא תועיל לקיום בשטר של כת"י.

והנה בזה היה ניתן לבאר את רש"י על המשנה שכתב בד"ה "יתקיים בחותמיו" וז"ל: "ואם יעידו העדים על חתימת ידיהם או עדים אחרים יכירו חתימתם כשר...". ויש לשאול מדוע רש"י מציין רק שתי אפשרויות אלו לקיום השטר ולא מביא את האפשרות השלישית שיש בקיום שטרות והיא דימוי החתימות (בתוספתא כאן ה"ה וה"ו הובאה דרך קיום זו)?

להנ"ל י"ל שמכיוון שדרך קיום זו היא רק מדרבנן ולא מדאורייתא כשתי הדרכים שאותן רש"י הזכיר, יתכן שסבר רש"י שלא תועיל דרך זו לקיום גיטין למרות שהערעור הוא רק מדרבנן ואילו מה"ת הגט כשר, כי דווקא לשטרי ממון תיקנו דרך קיום זו בגלל תקנת הלקוחות ולא לגט או שנאמר שרש"י יסבור כשיטת הרמב"ם בפרק ז הלכה ב (עיין בזה בשיעור הבא) שאם הבעל מערער צריך קיום מה"ת ובע"ה בשיעור הבא נלמד עפי"ז שרש"י למד כרמב"ם, ביאור ברש"י מעט עמום שעל משנתנו.

מה הסברא בדברי הש"ך

ראינו את דברי רש"י, שכתב סברא של אומדנא שלא חציף איניש לזיופי, ולכאורה אם זה **הטעם** לכך ששטר אי"צ קיום מה"ת, לא נראה שקיים הבדל לגבי חשש זיוף בין שטר עם עדים לבין שטר בכת"י, ואין לומר שדווקא בשטר עם עדים מירתת מפני העדים, שהרי גם שטר שהעדים חתומים עליו ולא קיימים כלל כשר מה"ת, אלא ע"כ למד הש"ך שכל **הסיבה** של"ח לזיוף ול"צ קיום מן התורה היא בגלל שבבסיס כל שטר יש הלכה של "כמי שנחקרה" ומושג זה, למד הש"ך, שייך רק בשטר עם חתימות.

כהבנת הש"ך שדברי ר"ל הינם הטעם, רואים בריטב"א בסו"ד שכתב "דהא דר"ל עדיפא ליה דאשמעינן **טעמא**".

מדוע דין "כמי שנחקרה" שייך רק בשטר עם חתימות?

היה ניתן להבין ש"כמי שנחקרה" קיים רק בעדים החתומים על "השטר", ואילו שטר בכת"י אין עליו שם "שטר" אלא רק הודאת בע"ד, אולם עיין לקמן בשיעור כב בו נדון באורך בגדר שטר בכת"י ונראה שלהרבה דעות יש עליו שם שטר.

לכן נראה יותר בכוונתו שמכיוון שמה שאומרת אותה הלכה הוא: "עדים החתומים על השטר וכו'", ובשטר בכת"י אין עדים, ממילא לא נאמרה לגביו אותה הלכה של "כמי שנחקרה".

ה'קצות' שם בס"ק יח מוסיף לחדש שכל הכלל של "כמי נחקרה" הוא רק לאחר שהעדים הוציאו את השטר מתח"י והעבירו אותו לבע"ד, אך כל עוד הוא בידם א"א לומר עליו "נחקרה" כי בידם תלוי האם להעביר את העדות לעולם, ולפי"ז אומר שלש"ך כל עוד יהיה השטר בידי העדים ויהיה דיון אם הוא מזויף יצטרכו קיום מה"ת (ובס"ק יט מביא שברבנו ירוחם כתוב כש"ך).

כמי שנחקרה - הטעם שאין הצורך בקיום מה"ת

אמנם יש להבין עניין זה, מה הפירוש ש"כמי שנחקרה" הינו הטעם למה איננו חוששים לזיוף, הרי לכאורה צריך להיות להיפך, ש"נחקרה" הינו **תוצאה** מכך שלא חיישינן לזיוף ולא טעם לו, שהרי כדי לומר "נחקרה" עלינו לומר שאכן יש לפנינו שטר לא מזויף, שהרי אם הוא מזויף אין כאן כלום, לא עדים, לא חתימות ולא שטר.

הגרי"ז כתב שיש "נחקרה" על כך שהגט אינו מזויף וכאמור דבר זה קשה להבינו, ניתן להבין שיש "כמי שנחקרה" על **דיני השטר** הזה כגון שנכתב לשמה (אם זה מדיני השטר, דלא כגרי"ז) אך קשה להבין איך "נחקרה" עצמו אומר שהשטר אינו מזויף.

עוד דברים הכלולים בהלכת ה"נחקרה"

והנה בתוספות בגיטין לדף יח דנו אם יש חתימות של עדים פסולים בנוסף לעדים כשרים שחתמו, וכתבו שאם לא חתמו לשם עדות אלא לשם מילוי אינם פוסלים את השטר,

וביארו תוספות מניין לנו לתלות שבאמת חתמו לשם מילוי ולא לשם עדות? וכתבו בגלל "עדים החתומים על השטר נעשה כמי שנחקרה עדותם", ולכאורה לא מובן כיצד זה מסיר את החשש שאולי חתמו לשם עדות. בתוספות בב"ב דף קסב ע"ב ד"ה "נמצא" הוסיפו שכאילו יש כמי שנחקרה שלשם מילוי חתמו.

היינו, גזה"כ של שטרות פירושה שבי"ד כאילו בירר שהכל כשורה, לא חלים ספיקות על עדות שבשטר - זהו דין שטרות, זו הלכה, כמו שבגלל "נחקרה" לא חיישינן לזיוף, כך לא חלים חששות וספיקות אחרים, כי העדות שבשטר נחשבת שהתקבלה בבי"ד.

בכתובות דף יט ע"ב כתוב שאם שני עדים העידו שהשטר פסול יש תו"ת על כך שהשטר כשר, שהרי העדים החתומים על השטר למעשה מעידים שהשטר כשר, מכאן שאותה הלכה של "נחקרה" לא רק מאשרת את תוכן עדות העדים על המעשה שמעידים, אלא גם כלול בעדותם שהשטר נעשה בכשרות, "נחקרה" על עצם השטר, וא"כ לא רק שעל עדות חקורה לא חלים חששות אלא ניתן לומר בעוד נוסח: שהעדות חקורה גם לגבי זה שהשטר נעשה בכשרות.

ביאור התרצן לפי"ז

א"כ, ראינו שלפי הש"ך כל **הסיבה** שמה"ת לא חוששים לזיוף, היא רק ההלכה של "כמי שנחקרה", ממילא ניתן לומר שכאשר תירצה כאן הגמרא שמה"ת לא חיישינן לזיוף, הביאה את דברי ר"ל "עדים החתומים על השטר נעשה כמי שנחקרה עדותן", לא רק בתור ראיה לכך שלא חיישינן לזיוף, דא"כ הייתה מביאה הגמרא מהמשנה בסוף פרק שני דכתובות, כמו ששאלנו, אלא הביאה את דברי ר"ל כדי לתת **טעם** מדוע לא חיישינן לזיוף וזה כי יש "כמי שנחקרה", אולם כשאין "כמי שנחקרה" נחשוש לזיוף וכ"ה בריטב"א הנ"ל, ויש להוסיף שנפק"מ מידיעת הטעם הוא שאם השליח היה מביא גט בכת"י הרי שאז לא היה נאמן מכיוון שטעם ר"ל לא שייך בו הרי שיצטרך קיום מה"ת ולא נאמר משום עיגונא אקילו ביה רבנן, לכן ראה התרצן צורך לבאר את הטעם.

ד. הבנת דברי ר"ל - שיטת ה'קצות'

שיטת הקצות

הקצות עצמו שם בסימן מו ס"ק ה חולק על הש"ך ולומד ש**הסיבה** בגללה לא חוששים

מן התורה למזויף היא **האומדנא** שרש״י כתב של ״לא חציף איניש לזיופי״ ללא קשר להלכה של ״נחקרה״ ואין לומר שאין כלל אומדנא כזו ומה שמהתורה שטר לא צריך קיום מבוסס רק על ״כמי שנחקרה״, דאם אין לאומדנא הזו לא יתכן שהתורה תאמר שאיננו חוששים לזיוף, שהרי לא שבקת חיי לכל בריה, אע״כ שאנשים באמת לא מזייפים **וזו הסיבה** לכך שלא חוששים למזויף ולא הלכות ולומדות כמו ״נחקרה״.

א״כ, אומדנא זו קיימת גם בשטר של כת״י, ואין לומר שבשטר עם עדים מירתת מפני העדים שהרי גם שטר שהעדים החתומים עליו מתו או אינם בקירבת מקום כשר מה״ת.

אמנם יל״ע, כיצד הקצות יבאר את הגמרא כאן שכן כותבת ונזקקת להלכה של ״נחקרה״?

צ״ל שהקצות יבאר שהגמרא לא באה לומר מה **הטעם** בגללו לא חיישינן לזיוף, דבאמת הטעם הוא הסברא של ״לא חציף איניש לזיופי״ אותה כתב רש״י כאן, אלא הגמרא באה רק להביא **ראיה** ליסוד זה. שלא כפי שלמדנו בש״ך שדברי ר״ל הם הטעם לכך שלא חוששים מה״ת לזיוף, הרי שלקצות נלמד שמר״ל רואים ויש הוכחה לכך שלא חיישינן לזיוף, אך דברי ר״ל באמת אינם הסיבה לכך. לפי הקצות יהיה צ״ע מה חידש התרצן בהביאו את ר״ל, כפי שהקשינו לעיל.

הקשר בין דברי ר״ל לסוגיין

כבר ראינו לעיל שר״ל בכלל דיבר על נושא אחר, על כך שמשנחתמה העדות נחשבת היא לחקורה ואין העדים יכולים יותר לחזור בהם, אלא שמזה מביאה הגמרא ראיה לכך שלא חציף איניש לזיופי, כיצד?

מבינה הגמרא שמה שאמר ר״ל שייך לומר רק אם אין על השטר חשש זיוף, רק אז ניתן לומר שקבלת העדות הסתיימה, אולם אם גם לאחר שהשטר יבוא לפנינו עדיין נסתפק באמיתתו ונצריך בירור לוודא שהשטר אינו מזויף, הרי שממילא לא נגמר עדיין תהליך קבלת העדות ולא נוכל לומר על שטר כזה ״כמי שנחקרה״.

ה׳ברכת-שמואל׳ בסימן ט מבאר כך אלא שמכניס זאת בתשובת הריטב״א, כאילו הריטב״א שאל מה הקשר בין ר״ל לסוגיין, ומבאר שדין זה שנחשבת העדות שנחקרה בבי״ד זה מכוח ״שטר״ ורק כאשר השטר נאמן ול״צ לברר אם הוא אמת אפ״ל שהעדות נחשבת כעדות גמורה אך אם ניתן עדיין לערער עליה הרי היא כעדות שטרם התקבלה

ואין לה דין שטר וניתן לחזור ולהגיד, וזו הראיה מר"ל, מזה שנחשבת לנחקרה מוכח שא"א לערער עליה ועיין לקמן מה שנכתוב על דברי הריטב"א שנראה לכאורה שזו לא הייתה שאלתו וממילא תשובתו.

ממילא לפי הבנתו, למד הקצות שבשטר של כת"י, אע"פ שאין עליו "כמי שנחקרה" שהרי אין עליו חתימות עדים, אולם האומדנא שאנשים לא חצופים לזייף קיימת גם לגביו, וא"כ הטעם בגללו ל"צ קיום מה"ת קיים גם בו, אז אמנם לא נוכל להביא משטר כזה ראיה לנכונות האומדנא שאנשים לא מזייפים, אולם הרי קיימת ראיה לאומדנא זו משטרות אחרים, ואת הידיעה הזו הנתמכת ע"י שטרות אחרים, שאנשים לא מזייפים, ניישם אף בשטר של כת"י.

לעומתו, הש"ך למד, כאמור, שדברי ר"ל הם סיבה, ה'נחקרה' היא הסיבה למה לא חוששים לזיוף ולא די לנו באומדנא של 'לא חציף איניש לזיופי' משום שלא ניתן להוציא ממון עם אומדנא שהרי הכלל של המע"ה מצריך "ראיה ברורה" כלשון הרמב"ם.

ה. היחס בין האומדנא של לא חציף לזיופי להלכה של נחקרה

רש"י

רש"י בד"ה "נעשה כמי שנחקרה" פירש: "דלא חציף איניש לזיופי" ויש להבין מדוע רש"י כותב סברא של אומדנא, כאשר ר"ל אומר הלכה בהלכות שטר?

ניתן ללמוד את רש"י כמו הקצות ואז הוא יתפרש כפשוטו, שמה שכתב "לא חציף איניש לזיופי", כתב את עצם הטעם בגללו לא חוששים למזויף, ואילו הגמרא שכתבה את דברי ר"ל "כמי שנחקרה" כתבה את הראיה לכך.

אולם לפי הש"ך נבאר שאמנם הסיבה בגללה לא חוששים לזיוף היא ה"כמי שנחקרה", אולם לא ניתן להשתמש בהלכה זו אלא רק אחרי שעומד לפנינו "שטר", שהרי ההלכה היא "עדים החתומים על השטר", אך מניין לנו שאכן לפנינו שטר, שמא זה סתם נייר ועליו קשקושים והוא חספא בעלמא? לכן בא רש" והוסיף הקדמה לדברי הגמרא והיא "לא חציף איניש לזיופי", שזו אומדנא המורה שאנו באמת רואים לפנינו "שטר" ואם

נראה שזה שטר **ממילא** נאמר עליו "כמי שנחקרה" שהעדות עליו נחקרה בבי"ד, ובאמת האומדנא לבדה לא מהני להוציא ממון, אלא היא רק גורמת לכך שאנו רואים לפנינו עדות שנחקרה בבי"ד.

נחקרה ביחס לרבה

יש לעיין למה לא אמרה הגמרא לעיל כתשובה לשאלתה על רבה "ליבעי תרי", דמדאורייתא אי"צ עדות שזה לשמה כיון שיש 'נחקרה'?

מכאן לכאורה ניתן להביא ראיה לגרי"ז שדין 'לשמה' אינו מהלכות השטר אלא רק מדיני הגט שניתן לגרש בו, וא"כ דין ר"ל הוא רק על דיני השטר שיש עדות בשטר על עצמו שהוא שטר אולם אין 'נחקרה' על לשמה כי אינו חיסרון בשטר.

אולם ניתן לדחות ולומר עפ"י מה שכעת אמרנו ברש"י, שכל דין נחקרה זקוק להקדמה כדי שנראה לפנינו שטר בכלל וא"כ ניתן לומר שאף אם יש הלכה על שטר שכאילו נחקרה שהחתימות הם לשמה וזה כלול בדין נחקרה כי לולא זה אין כאן שטר גט בכלל ולא שרק לא ניתן לגרש בו, הרי שכדי לומר ששטר לפנינו לא די לומר שלא חציף איניש לזיופי אלא עלינו גם לומר שסתם ספרי גמירי כדי לומר שמסתמא לפנינו שטר וזו ההקדמה לר"ל, אך עדיין צ"ב למה הגמרא לא הביאה אח"כ את ר"ל כמו ברבא, וכבר עסקנו בשאלה זו בשיעור טז.

ו. שאלת הריטב"א ותירוצו

הריטב"א כאן שאל: "ואי קשיא מאי ראיה מייתי מההיא דר"ל דכי אמר ר"ל עדים החתומים על השטר נעשה כמי שנחקרה וכו' היינו לענין שאינן יכולין לומר שוב מבודין אנו, ובשטר מקויים, אבל שטר שאינו מקויים דאיכא לספוקי דשמא לא חתמוהו עדים מעולם אלא מזייף הוא, בהא מנא לן?"

לכאורה לא נראה שהריטב"א שואל מה הקשר בין דברי ר"ל שעסק בסוגיית "כיוון שהגיד אין חוזר ומגיד" לבין סוגיין, כפי שהבין הברכת שמואל, שהרי הריטב"א הדגיש את עובדת השטר המקוים שם להבדיל מכאן, אלא הריטב"א הבין שדברי ר"ל שייכים וקשורים לסוגיה, וכמו שביארנו לעיל, ואף לא התקשה מה הסברא ששייך לומר נחקרה על שטר לא מקוים שהרי לא שאל מסברא כיצד "נחקרה" אומר שהשטר לא מזויף, אלא שאל **מה**

ההוכחה מר"ל, "מאי **ראיה** מייתי מההיא דר"ל", אולי ר"ל דיבר על שטר מקוים ואז, אין ראיה של"ח לזיוף כי דווקא שם העדות הושלמה.

ותירץ הריטב"א דמכיוון שר"ל לא אמר בדבריו "שטר מקוים" הבינה הגמרא שדבריו מוסבים על כל שטרות, ושמבואר יסוד שמה שאמרינן "כמי שנחקרה", מדאורייתא זה גם כשאינו מקוים, אך מדרבנן יש "נחקרה" רק כשזה מקוים, וכשאינו מקוים אין נחקרה, ולא שבאמת נשאר ה"נחקרה" ואעפ"כ רבנן הצריכו קיום.

אח"כ דוחה זאת ואומר שכיוון שסו"ס מדרבנן חוששים לזיוף כאשר אין קיום, ור"ל האמורא אומר הלכה למעשה, מסתבר שדיבר ר"ל על שטר מקוים, ולא על שטר לא מקוים וביחס לדיני דאורייתא בלבד.

מכריע הריטב"א שאף שר"ל באמת דיבר על שטר מקוים, מ"מ יש ממנו ראיה של"ח לזיוף ד"אלימא מילתא דשטרי", אם בשטר מקוים איננו חוששים שמא העדים שיקרו כי אלימא מילתא דשטרי א"כ גם בשטר לא מקוים אלימא מילתא דשטרי ול"ח לזיוף.

יש להבין את ההשוואה שעושה הריטב"א, הרי בדברי ר"ל מדובר שהשטר קוים וא"כ אנו יודעים שהם חתמו על שטר ואז אנו אומרים "אלימא", אולם אצלנו שהשטר לא קוים אם באמת יש חשש זיוף ואינו שטר, מה יעזור "אלימא מילתא דשטרי", אולי בכלל אינו שטר?

אלא, כאשר עדים חתמו על שטר שלא מדעת המתחייב אין כאן כלל הגדת עדות שהרי 'מפיהם ולא מפי כתבם' וכשבאים ואומרים 'מבודים היינו' יש כאן חוזר ומגיד, אף שלפי דבריהם לא חתמו מדעת המתחייב, והרי אין לנו עדות שאמרו עדות נכונה, לזה אומר הריטב"א "אלימא מילתא דשטרי", בהלכות דאורייתא של שטר אם אנו רואים חפצא של שטר עם עדים אנו רואים לפנינו הגדת עדות למרות שלפי דבריהם לא הייתה כאן עדות וא"כ אף אם השטר אינו מקוים ה"אלימא מילתא דשטרי" אומר לנו שיש לפנינו שטר, ואף ששם קיימו את השטר אולם הם הרי טוענים 'מבודים היינו' ואם הם צודקים אין כאן כלל עדות.

היינו, מסתבר שמה שהתורה אומרת שא"א לחזור מעדות, אמרה זאת על עדות נכונה ולא על עדות שקר, לכן שואל הריטב"א שכשעדים אומרים מבודים היינו איך יש דין של 'אינו חוזר ומגיד', האם ניתן להשוות אדם שעומד לפני בי"ד ומעיד שאז וודאי הוא

שמדקדק, לאדם שחותם על שטר בינו לבין עצמו ולכאורה מרשה לעצמו לא לדייק, וא"כ לא אלימא מילתא דשטרי ולכן כשיאמר אח"כ שהיה מבודה לא היה צריך להיות דין של 'אינו חוזר ומגיד' שדין זה נאמר רק כלפי עדות אמיתית, אך עדות שלא ברור שהיא נכונה לכאורה ניתן לחזור ממנה ואם בכ"ז אמר ר"ל שא"א לחזור, מוכח ששטר אלים כמו עדות לפני בי"ד ואנשים שחותמים מדקדקים בחתימתם וזו הייתה ראיית הגמרא של"ח לזיוף שהרי בשטר של ר"ל איננו חוששים שהיו אנוסים, ה"ה בשטר סתם שמגיע לפנינו וא"כ אף שר"ל לא דיבר על שטר שיש לחשוש בו לזיוף, מ"מ זה שטר שיש בו מקום לחשוש ל"מבודים היינו" ואעפ"כ איננו חוששים וזו הראיה לכאן.

ז. גדר עדות קיום

על שאלתה "ליבעי תרי מידי דהוי אקיום שטרות בעלמא" משיבה הגמרא "ע"א נאמן באיסורים", ושאלנו מהי תשובת הגמרא, הרי השאלה הייתה שנצריך שניים בגלל שקיום שטרות מצריך שניים ומה יעזור שע"א שלא בא לקיים שטר אלא להעיד על איסורים נאמן, לזה שכאן העד בא לקיים שטר ועצם קיום שטרות מצריך שניים?

מבואר בזה שההלכה שקיום שטרות מצריך שניים אינה הלכה מצד ה**קיום**, שכקיום מצריך שניים ולא משנה מה תוכן השטר, אלא הצורך שהקיום יהיה בשניים הוא בגלל שדיני העדות שבשטר מצריכים שניים, מצד הנושא שבו עוסק השטר, ולכן שטר של איסורים שתוכן השטר הוא על איסורים, ולאיסורים די בע"א, מתקיים בעד אחד, ואילו שטר של ממון, כיוון שנושא של ממון מצריך עדות של שניים גם קיום אותו השטר מצריך שניים.

למעשה, עניין זה של גדר עדות לקיים שטר ניתן ללמוד מגדר דין עדות לעשות שטר, כפי שנברר כעת.

דהנה עיין בדברי תוד"ה "עד אחד" בדף ב ע"ב שתוספות תמה כיצד הגמרא רוצה לומר שע"א נאמן שם בגלל "ע"א נאמן באיסורים" הרי "עיקר הגט יוכיח שצריך לחותמו בשניים"?

לכאורה יל"ע למה צריך בגט שיחתמו עליו שני עדים, האם בגלל אדשב"ע פחות משניים

או שזה דין בפנ"ע שכדי ליצור שטר אנו זקוקים לשני עדים, דכמו שעדות בממון ונפשות מצריכה שני עדים גם עשיית שטר מצריכה שני עדים?

משאלת תוספות כאן מוכח שכל דין עדות שבשטר הוא רק בגלל אדשב"ע פחות משניים, אבל אם היה מהני עד אחד הרי שהיה מהני גם שטר עם ע"א, שהרי אם בעינן שני עדים כדי ליצור 'שטר', מה הראיה של תוספות מעיקר הגט שע"א לא מועיל כאן בעדותו?

הגר"ח בסטנסיל מעיר זאת, אך בדבר"י בסימן לא מביא בשם הגר"ח שזה גופא היה תירוץ תוספות אבל לכאורה בתוספות בתירוצם מדוייק לא כך.

למעשה, רואים בתוספות יותר מכך, ששייך שטר עם נאמנות של ע"א באיסורים, חוץ מהחידוש של"צ שני עדים לעשות שטר אבל הרי היה אפ"ל שצריך **עדות** כדי לעשותו לשטר, אבל תוספות אומר ששייך שטר עם ע"א על מקרים שבהם ע"א נאמן באיסורים, ורואים מתוספות שמספיקה סתם נאמנות כדי לעשות שטר ול"צ עדות בדווקא שהרי נאמנות ע"א איננה עדות, לפחות בשטר ראיה. אמנם נדגיש שלפי הש"ך הנ"ל דין 'נחקרה' לא יהיה על השטר הזה כי רק "עדים" החתומים על השטר נעשה כמי שנחקרה וא"כ נראה שיהיה צריך קיום דאורייתא על השטר ודומה לש"ך בסימן מו שעל כת"י אין דין של כמי שנחקרה וצריך קיום מה"ת וה"ה לשטר כזה.